

Arijana Kolak Bošnjak

RATNA PROMIDŽBA U HRVATSKIM NOVINAMA 1848./1849. GODINE*

Arijana Kolak Bošnjak
Hrvatski institut za povijest
Zagreb

UDK [323.27+355.4] (497.5+439)"1848/1849"(046)
070.15(497.5)"184"
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 14.6.2017.
Prihvaćeno: 13.12.2017.
DOI: <http://doi.org/10.21857/m8vqrtznq9>

U radu se analizira ratna promidžba, koja se vodila u hrvatskom tisku tijekom 1848./1849. godine, tj. neposredno prije i tijekom hrvatsko-mađarskog rata. Kao izvor korištene su novine *Agramer Zeitung*, *Slavenski Jug*, *Novine dalmatinsko-hèrvatsko-slavonske (Narodne novine)* te *Südslavische Zeitung*, koje su izlazile u revolucionarnom razdoblju. Tekstovi iz spomenutih novina analizirani su u kontekstu ratne promidžbe, koja je bila dio strategije u ratu pokrenutom protiv Mađara 1848. godine.

Ključne riječi: revolucija, hrvatsko-mađarski rat 1848./1849., ratna promidžba, hrvatske novine

Tema ratne promidžbe 1848.-1849. godine u hrvatskoj je historiografiji uzgredno spominjana u mnogim radovima koji su se bavili različitim temama iz revolucionarne godine 1848.-1849., a ponajviše u radovima koji se bave analizama pojedinih novina toga razdoblja i to kao dio teme o slici drugoga. Od najznačajnijih autora koji su se bavili navedenim temama i svakako postigli značajne istraživačke rezultate treba spomenuti Tomislava Markusa, Vlastu Švooger i Dinka Šokčevića. T. Markus je analizirao pisanje lista *Slavenski Jug*, ali se bavio i pisanjem drugih hrvatskih listova koji su izlazili u navedenom razdoblju te je u svojoj sintezi događanja 1848. i 1849. godine doticao i temu ratne promidžbe. Vlasta Švooger, koja je analizirala pisanje zagrebačkog liberalnog novinstva od 1848. do 1850., obrađujući sliku Mađara u njemu, nužno je morala obratiti svoju pozornost i na ratnu promidžbu, kao i Arijana Kolak u svom magistarskom radu *O Mađarima i mađarskoj politici 1848.-1849.*, u kojem se

* Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom *Vojnički život i slike ratnika u hrvatskom pograničju od 16. stoljeća do 1918.* (HRZZ-IP-09-2014-3675).

bavila i slikom mađarske vojske u hrvatskom tisku 1848.-1849. godine. Značajan doprinos proučavanju navedene teme dao je Dinko Šokčević svojim radovima u kojima se također bavio slikom Mađara u hrvatskoj javnosti, ali i slikom Hrvata u mađarskoj javnosti navedenog razdoblja. U njima prikazuje viđenje obiju strana, i hrvatske i mađarske, prema određenim temama, pa iz njih saznajemo i kako se provodila mađarska ratna promidžba 1848. i 1849. godine. No, do sada ova tema nije cjelovito obrađena, nego tek djelomično u sklopu drugih tema, pa je ovaj rad pokušaj da se to učini.¹

Političke novine, koje su izlazile u revolucionarnom razdoblju (*Narodne Novine*, *Agramer Zeitung*, *Slavenski Jug*, *Südslawische Zeitung*), bile su jedne od najvažnijih javnih i društvenih ustanova, koje su javno mnijenje djelomično slijedile, a djelomično ga samostalno oblikovale i usmjeravale te koje su se od samog početka revolucije uključile u politička događanja,² pa će se u ovom radu analizirati njihovo pisanje o ratnim zbivanjima 1848./1849. godine. Kolika je bila važnost novina u promidžbenom djelovanju u to ratno vrijeme bio je svjestan i sam Jelačić, koji je 14. rujna 1848. naložio banskom namjesniku Lentulaju da pripazi na zagrebačke listove, a posebno na *Agramer Zeitung*, da objavljuju samo one ratne vijesti koje dolaze iz njegova stožera: "Budući da je za operaciju moju od važnosti sve što se u Zagrebačkim novinama osobito Nemačkima piše, zato izvolite naredbe učiniti, da se ništa nutri nemetne, što iz glavnog stana ne dolazi".³ Ovakva naredba ne samo da nije poštovala slobodu tiska, koja je bila postignuta, nego je ostavljala širok prostor za manipulaciju podacima o vojnim (ne)uspjesima, posebno o broju poginulih, ranjenih, otetoj ratnoj opremi, reakciji stanovništva na dolazak vojske, o njezinom ponašanju i dr. O tome svjedoče i suvremenici, koji su nam ostavili zapise i sjećanja na ta događanja. Ivan Perkovac tako u svojim uspomena na to razdoblje sjeća se kako su u Zagreb dolazile i povoljne i neugodne vijesti s ratišta, no: "U optimizmu glede ratnih događaja, dokučile su starog Lentulaja samo 'Nar. Novine', koje su vještim načinom sve viesti na dobro tumačile."⁴ Zaista, u *Slavenskom Jugu* mogli su se čitati članci

¹ S obzirom na to da su spomenuti autori vrlo plodni u svom radu, ovdje ću spomenuti samo njihova osnovna djela, koja su korištena u ovom radu. Tomislav Markus, *Hrvatski politički pokret 1848.-1849. godine. Ustanove, ideje, ciljevi, politička kultura*, Zagreb 2000.; Isti, *Slavenski Jug 1848.-1850. godine i hrvatski politički pokret*, Zagreb 2001.; Isti, *Zagrebački politički listovi 1848.-1850. godine: izabrani članci*, Zagreb 2005.; Vlasta Švogor, *Zagrebačko liberalno novinstvo 1848.-1852. i stvaranje moderne Hrvatske*, Zagreb 2007.; Ista, *Slika Mađara u hrvatskom liberalnom tisku sredinom 19. stoljeća*, u *Croato-hungarica. Uz 900 godina hrvatsko-mađarskih povijesnih veza*, ur. Milka Jauk-Pinhak - Csaba Gy. Kiss - István Nyomárkay, Zagreb 2002., str. 81-93; Ista, *Südslawische Zeitung* o revolucionarnim zbivanjima 1848.-1849. u Habsburškoj Monarhiji, *Hrvatska 1848. i 1849.*, str. 351-369; Ista, *Südslawische Zeitung: 1849.-1852.: organ nove epohe kod Južnih Slavena*, Zagreb 2002.; Dinko Šokčević, *Hrvati u očima Mađara, Mađari u očima Hrvata: kako se u pogledu preko Drave mijenjala slika drugoga*, Zagreb 2006.; Isti, *Slika Mađara u Hrvata i Hrvata u Mađara 1848. godine, Hrvatska 1848. i 1849.*, str. 315-330.

² Markus, *Zagrebački politički listovi*, str. 11-12.

³ Tomislav Markus, *Korespondencija bana Jelačića i Banskoga vijeća 1848.-1850.*, Zagreb 1998., br. 14, str. 56, br. 17, str. 58.

⁴ Ivan Perkovac, *Pripoviesti. – Iz Bojnog odsjeka*, Zagreb 1905. (Pretisak, Zagreb 2013.), str. 226.

Ljudevita Vukotinovića, koje je slao s ratišta i u kojima je pokušavao realno izvijestiti o tamošnjem stanju i događajima. U njima je upozoravao na pisanje *Narodnih novina* kada su o pojedinim sukobima izvještavale kao o velikim pobjedama banske vojske, a njihovo značenje nije bilo takvo. Takav je slučaj bio npr. sa sukobom kod sela Kakonj, o kojem su *Narodne novine* izvijestile kao o velikoj pobjedi banske vojske, dok Vukotinović piše: "Ta sami oficiri i drugi Slunjani su se smijali kad su čuli što se piše o Kakonji."⁵ Koliko su suvremenici bili svjesni uloge novina u promidžbenoj djelatnosti svjedoči nama ponovno Perkovac: "(...) nije teško bilo popuniti bansko vijeće odlučnim rodoljubima i tako pomoću vješto upravljane štampe pripremiti u svoj zemlji sasvim zakoniti i redoviti odpor protiv svim naredbama i odlukama bečkim."⁶

Novine su u 19. stoljeću bile sredstvo kojim su se informacije najčešće širile među stanovništvom, a činjenica da su se te informacije mogle frazirati i usmjeravati po potrebi odredila je novine kao najvažnije sredstvo promidžbenog djelovanja, kako u mirnodopskom tako i u ratnom razdoblju. Glavni cilj novinske promidžbe bio je djelovati na ljude kako bi se mijenjali njihovi stavovi, osjećaji, sustav vrijednosti i ponašanje, prema domaćem stanovništvu da ga se potakne na potporu ratnom djelovanju, prema neprijateljskim snagama da ih se demoralizira i potakne na defetizam, a s konačnim ciljem ostvarivanja ratne pobjede, odnosno određenih političkih i vojnih težnji.⁷ U 19. stoljeću ratna promidžba nije bila sofisticirana i razrađena kao kasnije, ali je postojala. Psihološke operacije, od kojih jedan oblik čini i promidžba, u svom temelju sadrže proces komunikacije, a njezina svrha je utjecati na ponašanje ljudi u planiranom smjeru.⁸ One su se također primjenjivale i u hrvatsko-mađarskom sukobu kako u periodu mira tako i u predratnom i ratnom stanju. I Mađari su bili vrlo dobro upoznati s mogućnostima koje pruža politička i ratna promidžba putem tiska. Upravo im je ona omogućila naklonost europske javnosti najprije u političkoj borbi s bečkim dvorom, a zatim i protiv Jelačićevih trupa.⁹

⁵ Slavenski Jug (dalje: SJ), "Od Drave 1. Studena", br. 40, 5. 11. 1848., str. 158.

⁶ Perkovac, *Iz Bojnog odsjeka*, str. 235.

⁷ Iako su pojmovi psihološki i promidžbeni rat sintagme nastale tek u 20. st. u sadržajnom smislu one "određuju aktivnosti i funkcije koje su stare koliko (...) i konflikti među ljudima". Zvonimir Knezović – Darko Milković, Psihološke operacije, psihološki rat i ratna promidžba, u *Vojna psihologija: priručnik za hrvatske časnike*, knj. 3, ur. Zoran Batušić, Zagreb 2000., str. 369-372.

⁸ Puni pojam promidžbe obuhvaća uporabu i istinitih i lažnih podataka, dok se uz pojam psihološki rat (ili aktivne mjere) vezuje gotovo isključivo primjena lažnih informacija. Knezović – Milković, Psihološke operacije, str. 380-381, 386-387.

⁹ Mađari su bili vrlo angažirani oko provođenja svoje političke propagande u Europi kako putem emisara, koje su slali u različita europska središta, tako i putem tiskanih medija. Sebe su prikazivali kao zagovornike liberalizma i nositelje borbe za slobodu, a nasuprot tome Slavene su prikazivali kao natražnjake, borce protiv slobode i jednakosti i reakcionare. Reakcionarnost Hrvata napose je isticana nakon izbijanja hrvatsko-mađarskog sukoba, jer je ban Jelačić, a time i hrvatski narod, stao na stranu bečkoga dvora. Mađarska propaganda to je uspješno i konstantno koristila u svojoj i političkoj i ratnoj promidžbi nadajući se pomoći iz inozemstva za ostvarivanje svojih političkih ciljeva. Arijana Kolak, *O Mađarima i mađarskoj politici u javnosti Banske Hrvatske 1848.-49.*, neobjavljeni magistarski rad, Zagreb 2006., str. 66-73; Šokčević, *Hrvati u očima Mađara*, str. 122-132; Róbert Hermann, Nedoumice oko Pákozda, u: *Hrvatska 1848. i 1849.*, str. 161.

Hrvatska vojska okupljena pod banom Jelačićem prešla je Dravu 11. rujna 1848. s glavnim ciljem obrane slobode, jednakosti i bratstva među narodima Monarhije, koje su Mađari, prema tumačenju hrvatske javnosti, tijekom revolucije 1848. uspjeli isposlovati samo za sebe. Naime, odmah po izbijanju revolucije u ožujku 1848. Mađari su uspjeli privoliti vladara na uspostavu samostalne mađarske vlade, što je zapravo značilo visok stupanj političke samostalnosti. Kao što su Mađari uspjeli dobiti samostalno izvršno tijelo, tako su se i Hrvati nadali kako će vladar i njima dopustiti osnivanje samostalne hrvatske vlade, čime bi se Hrvatska upravno odcijepila od Ugarske i također dobila visok stupanj samostalnosti, koji bi joj omogućio provođenje njezinih nacionalnih ciljeva. No, niti je vladar odobrio hrvatski zahtjev, niti su Mađari bili spremni podržati ga, pa su ideje koje su Mađari proklamirali u svom djelovanju – sloboda i jednakost, a na koncu i bratstvo – u hrvatskom političkom diskursu i hrvatskoj javnosti dovedene u pitanje. Osim navedenog, i zbog toga što su Mađari svoju vladu sastavili isključivo od pripadnika etničkih Mađara pa se u hrvatskoj javnosti pojavilo tumačenje kako je to znak težnje za ostvarivanjem mađarske prevlasti nad drugim nemađarskim narodima koji žive na području povijesne Ugarske.¹⁰

Mađari su zaista bili ohrabreni početnim stečenim pozicijama, ali i retorikom bečkoga dvora, koji ih je službeno, u razdoblju dok su trajali sukobi u talijanskom dijelu Monarhije, podržavao u njihovu odnosu prema Hrvatima. S druge strane, bečki je dvor neslužbeno davao i Hrvatima znakove da mogu otkazati poslušnost kraljevskim naredbama koje su išle na ruku Mađarima i tako, igrajući dvostruku igru, nije dopustio da Mađari u potpunosti učvrste svoj stečeni politički položaj u istočnom dijelu Monarhije te je na taj način osiguravao mogućnost povratka istočnih dijelova Monarhije, tj. Ugarske pod potpunu nadležnost vladara i bečke vlade, nakon što bude slomljena talijanska revolucija. Upravo to se i dogodilo. U ljeto 1848. maršal Radetzky s oko 30 000 hrvatskih graničara i druge vojske uspješno je svladao talijansku revoluciju pa se dvoru otvorila mogućnost da se okrene rješavanju za njega nepovoljne situacije u istočnom dijelu Monarhije. Naime, samostalnost koju su Mađari stekli u počecima revolucionarnih kretanja sa samostalnim ministarstvima financija i vojske za bečki dvor ipak je bila previše.¹¹ Postignućima mađarske revolucije nisu bili zadovoljni ni nemađarski narodi u Ugarskoj, a posebno Hrvati, koji su u feudalnom razdoblju imali određeni stupanj političke autonomije. Dvor je zato upravo njih iskoristio kako bi očuvao nestabilne nacionalne i političke odnose u Ugarskoj i spriječio učvršćivanje postignuća mađarske revolucije.¹²

¹⁰ Kolak, *O Mađarima*, str. 22-35. Vidi i: Markus, *Hrvatski politički pokret*, članke u *Hrvatska 1848. i 1849.: Zbornik radova*, ur. Mirko Valentić, Zagreb 2001.; Jaroslav Šidak, *Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848.-49.*, Zagreb 1979.; Šokčević, *Hrvati u očima Mađara*. Članke u: *Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara: Ustanove, društvo, gospodarstvo i kultura*, ur. Pál Fodor – Dinko Šokčević – Jasna Turkalj – Damir Karbić, Budimpešta 2015., str. 335-407.

¹¹ András Gergely, *Das Staatsrechtliche Problem im Jahre 1848*, u: *Hrvatska 1848. i 1849.*, str. 91-97; László Kontler, *Povijest Mađarske. Tisuću godina u Srednjoj Europi*, Zagreb 2007., str. 253-255.

¹² Usp. *Povijest Mađarske*, str. 141-142; Kolak, *O Mađarima*, str. 20-22.

Već su prvi Jelačićevi potezi kojima se odbijao pokoriti naredbama vladara, mogli biti znak Mađarima da dvor ne vodi potpuno čistu i otvorenu politiku prema njima. Jelačić je tako prekinuo državnopravne veze Trojedne Kraljevine s Ugarskom, odbio je podvrgnuti se Hrabrowskom kao kraljevskom komesaru, odbio je odgoditi zasjedanje Hrvatskog sabora i na zahtjev vladara odmah otići u Innsbruck, a kazna za takvo njegovo postupanje bila je tek ta da mu je vladar manifestom od 10. lipnja 1848. oduzeo sve časti i službe.¹³ Uz to, taj manifest nije u stvarnosti zaživio, jer je Jelačić i dalje nesmetano vršio sve svoje funkcije, komunicirao s bečkim dvorom, a uz to sudjelovao u pregovorima s Mađarima, koji su organizirani uz posredovanje nadvojvode Ivana.¹⁴ Pregovori koji su između Hrvata i Mađara organizirani u režiji dvora krajem srpnja 1848. nisu postigli nikakav uspjeh i bili su znak da je rat na pomolu. Neuspjeh pregovora bio je argument hrvatskoj službenoj politici i hrvatskoj javnosti da pristane na rješavanje zamršenih hrvatsko-mađarskih političkih pitanja ratom, a bečkom dvoru da, nakon slamanja talijanske revolucije, i sam krene u konačan obračun s postignućima mađarske revolucije s ciljem da ih potpuno dokine. Rezultat toga bile su daljnje pripreme za rat na obje strane. Kada je konačno krajem kolovoza iste godine propao i posljednji pokušaj mimog rješenja hrvatsko-mađarskih prijevora, više nije bilo sumnje da će do rata doći.

Na samom kraju kolovoza 1848. godine dvor je izdao memorandum u kojem je postignuća mađarske revolucije, Travanjske zakone i samostalna ministarstva rata i financija u sklopu mađarske vlade proglasio suprotnim Pragmatičkoj sankciji pa time i nezakonitima.¹⁵ Bila je to uvertira u konačan obračun s Mađarima. Hrvatski ban također je krajem kolovoza dobio poruku od Strossmayera, koji je tada bio dvorski kapelan u Beču, kako "previšnje mjesto" od njega očekuje da bez odvlačenja krene na Mađare.¹⁶ Osim toga, hrvatskom banu Jelačiću nakon toga su vraćene časti oduzete još u lipnju iste godine, a iz Beča mu je tada stigao i proglas, koji je trebao uputiti mađarskom narodu, a koji je bio odobren od najviših dvorskih krugova.¹⁷ Dakle, Jelačić je tada iz Beča dobio signale da može prijeći Dravu i krenuti u rat protiv Mađara, ali ne isključivo za hrvatske interese, nego, kako je vidljivo iz njegovih proglašenja, kako za narodnost i za domovinu, tako i za kralja i za jedinstvo Monarhije.¹⁸

Prešavši Dravu, ban Jelačić postao je neprikosnoveni junak u hrvatskoj javnosti.¹⁹ No, ideja razrješenja hrvatsko-mađarskih sporova ratom pojavila se na samom početku revolucionarnih gibanja. Već početkom travnja 1848., nakon što je nestalo

¹³ Markus, *Hrvatski politički pokret*, str. 90-91, 97-103, 115, 136-137; Isti, *Hrvatski politički pokret 1848.-1849.: dokumenti na njemačkom*, Zagreb 2009., str. 148-153.

¹⁴ Anđelko Mijatović, *Ban Jelačić*, Zagreb 1990., str. 36, 38, 43, 51.

¹⁵ Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 261.

¹⁶ Mirko Valentić, *Vojna krajina u događajima 1848./49.*, u: *Hrvatska 1848. i 1849.*, str. 119; Markus, *Hrvatski politički pokret*, str. 179.

¹⁷ Markus, *Dokumenti na njemačkom*, str. 216-217, 222; Isti, *Hrvatski politički pokret*, str. 184.

¹⁸ Markus, *Dokumenti na njemačkom*, str. 222-227.

¹⁹ Kolak, *O Mađarima*, str. 77-78.

i posljednje iluzije da bi Mađari mogli podržati hrvatske političke zahtjeve, u *Narodnim novinama* objavljeno je jedno privatno pismo pristiglo iz Senja u kojem se izražava spremnost na rat protiv Mađara.²⁰ Poticaj za takvo promišljanje razrješenja hrvatsko-mađarskih odnosa bila su slična razmišljanja koja su stizala iz Vojvodine, gdje se najprije, već od ožujku, odvijao sukob Srba graničara s vojnim vlastima, koje su zatim potpale pod nadležnost mađarskog ministarstva rata, i koji je poprimio nacionalni karakter.²¹ Ali svakako i pod dojmom sukoba koji se odvijao u talijanskom dijelu Monarhije, gdje su u borbama protiv talijanske revolucije sudjelovali i hrvatski graničari.²² Snaga graničara i njihova sposobnost uspješnog ratovanja bili su izvrstan poticaj pojedincima, a kasnije i cjelokupnoj hrvatskoj javnosti da u njima vide oslonac koji će ih zasigurno uspješno obraniti od Mađara. No, službena hrvatska politika i većina javnosti još uvijek, tijekom travnja 1848., rat nije smatrala glavnom opcijom koju treba javno zagovarati i kojoj treba pribjeći, očekujući kompromis s Mađarima.²³

Od početka svibnja, uslijed promjene političkih okolnosti, najprije se među stanovništvom, kako svjedoče vijesti iz novina, naveliko počelo spekulirati kako bi rat mogao izbiti svaki čas.²⁴ Tome su svakako pridonijele i vijesti o opozivu mađarske vojske s talijanskog bojišta i sumnja da je to učinjeno jer Mađari žele isprovocirati građanski rat. Palatin je svojim proglasima od 10. i 11. svibnja, kojima je zatražio podvrgavanje Jelačića i hrvatskih oblasti kraljevskom povjereniku Hrabovskom, samo dolio ulje na vatru.²⁵ Palatinovi proglašenja shvaćeni su kao objava rata Hrvatima pa je Jelačić 15. svibnja uputio poslanicu na sve hrvatske oblasti s uputama kako se trebaju organizirati za što uspješniju obranu od moguće mađarske navale. I u hrvatskim novinama rat se od tada spominje kao jedno od najizglednijih rješenja hrvatsko-mađarskog sukoba. Na službenoj razini donesena je čak i odluka o nabavi oružja za slučaj da do rata zaista dođe te je tijekom istog mjeseca započelo i organiziranje obrane granice na području Križevačke, a zatim i Varaždinske županije, a i na mađarskoj strani vojska se gomilala uz granicu, napose tijekom mjeseca lipnja, pa se rat zaista mogao očekivati svakoga trena.²⁶ No, bečki dvor u tom trenutku,

²⁰ Novine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske (dalje: N dhs), br. 30, 2. 4. 1848., str. 119; Kolak, *O Mađarima*, str. 81.

²¹ Šidak, *Revolucija godine 1848.-49.*, str. 20-21. Alexander Buczynski, Trojna zapovjedna podređenost Vojne krajine 1848. godine, u: *Hrvatska 1848. i 1849.*, str. 128.

²² Na talijanskom bojištu sudjelovalo je oko 35.000 hrvatskih krajišnika. Mijatović, *Ban Jelačić*, str. 12.

²³ Šidak, *Revolucija godine 1848.-49.*, *Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848-49.*, str. 20-21; Kolak, *O Mađarima*, str. 80-81.

²⁴ N dhs, "Dalmacija, Hrvatska i Slavonija", br. 43, 4. 5. 1848., str. 171. Članak je preuzet iz *Allgemeine oesterreichische Zeitung*.

²⁵ Markus, *Hrvatski politički pokret*, str. 99-102, 141; Mijatović, *Ban Jelačić*, str. 36.

²⁶ N dhs, B. Šulek, "Ultimatum", br. 48, 16. 5. 1848., str. 193; „Došli smo do rubikona“, br. 51, 23. 5. 1848., 205. *Agramer Zeitung* (dalje: AZ), "Slavonien", br. 72, 1. 7. 1848., str. 339-340; "Von der Drave am 10. August", br. 91, 15. 8. 1848., str. 415; *Hrvatski državni sabor 1848.*, sv. 1, ur. Josip Kolanović, Zagreb 2001., dok. 75, str. 237, dok. 85, str. 258-260, dok. 87, str. 266, dok. 92, str. 281; Mijatović, *Ban Jelačić*, str. 35-36; Kolak, *O Mađarima*, str. 82; Šokčević, *Hrvati u očima Mađara*, str. 119-120.

kako je već spomenuto, nije bio spreman uz talijansko bojište otvoriti još jedno, i to na potpuno suprotnoj strani, na istoku Monarhije. Zato su uz posredstvo dvora pokrenuti pregovori između Jelačića i mađarske strane, koji su se razvukli do kraja ljeta.²⁷ Pregovori nisu dali nikakve rezultate, pa je kao jedino preostalo rješenje ostalo ono da se prijepori između Hrvata i Mađara riješe ratom. U tom smislu nakon pregovora pisao je i hrvatski tisak.²⁸ U *Slavenskom Jugu* Kukuljević je 1. rujna objavio članak "Naša očekivanja od budućeg rata". Dakle, konačna odluka da se krene u rat bila je donesena. Bečki dvor, koji je u međuvremenu uspio poraziti talijansku revoluciju, dao je za to zeleno svjetlo odlučivši se, prema načelu da je rat nastavak politike drugim sredstvima, obračunati i s mađarskom politikom.²⁹ Kukuljević je u spomenutom članku opravdavao pohod na Mađare koristeći karakteristične elemente ratne promidžbe. On tako piše da banska vojska ide u rat za pravednu i poštenu stvar, tj. za ravnopravnost i slobodu naroda u Ugarskoj i Monarhiji. Dakle, koristi temu legalnosti, tj. naglašava ispravnost, opravdanosti, ali i zakonsku osnovicu tog ratnog pohoda, kojemu je za glavni cilj odredio uništenje mađarskog gospodstva i oslobođenje slavenskih naroda u Ugarskoj od mađarskog jarma.³⁰ Isto tako koristio je i temu neizbježnosti, tj. onu kojom se ističe visoka vjerojatnost samo jedne vrste ishoda tog ratnog sukoba, pa nije propustio pokušati uvjeriti hrvatsku javnost u to kako je pobjeda hrvatske vojske sigurna, i to ne samo zato što se bori za pravednu stvar, koja uvijek pobjeđuje, nego i zbog karakteristika hrvatske vojske: "Mi imamo vojsku naučenu na rat, vojsku u kojoj su vojnici svi jedne kèrvi i jednog jezika... Mi imademo vodju, kog vojska i narod obožava", dok joj usuprot stoji mađarska vojska koja "sastoji se od neukih za uredni rat gradjanah, seljakah, čikošah i razbojnikah, izuzamši niekoliko regularnih sa svimi narodi i jezici pomiešanih regimantah" i koja k tome ne ratuje za pravednu stvar nego za prevlast mađarske vlade i jezika nad nemađarskim narodima u Ugarskoj.³¹ Bila je to, dakako, djelomično iskrivljena slika i jedne i druge vojske. Hrvatska vojska sastojala se zaista od graničara, koji su bili naviknuti na rat, jer su već stoljećima obavljali vojnu dužnost u korist Monarhije, najprije kako bi je sačuvali od osmanlijskih prodora, a zatim i diljem europskih bojišta. No, u njezinu su se sastavu uglavnom našli pozivnici trećeg i četvrtog reda, kao i dio narodnih straža, a svi on više su bili slični postrojbama koje je Kukuljević smjestio u mađarski bojni red, nego graničarima: "U zboru hrvatske vojske oko Varaždina vladalo je veliko šarenilo u odjeći i naoružanju, od narodne nošnje do odora carske

²⁷ Šidak, Hrvatsko-mađarski odnosi u ljeto i ranu jesen 1848., u *Studije 1848-49.*, str. 205-237; Valentić, *Vojna krajina 1848./49.*, str. 115-116; Kolak, *O Mađarima*, str. 81-82; Markus, *Hrvatski politički pokret*, str. 144.

²⁸ Švoger, *Zagrebačko liberalno novinstvo*, str. 324-325.

²⁹ Načelo kako je rat državna politika nastavljena drugim sredstvima postavio je Karl von Clausewitz u knjizi "O ratu" iz 1832. (Michael Howard, *Rat u europskoj povijesti*, Zagreb 2002., str. 88).

³⁰ Knezović – Milković, *Psihološke operacije*, str. 388.

³¹ SJ, br. 12, 1. 9. 1848., str. 45-46. Usp. i N dhs, Bogoslav Šulek, "Naš rat i naša zadaća", br. 101, 16. 9. 1848.; Knezović – Milković, *Psihološke operacije*, str. 387; Kolak, *O Mađarima*, str. 85.

vojske, od kosa, sjekira, kopalja, handžara, lovačkih pušaka i dugih turskih pušaka do modernog europskog naoružanja.”³²

Dakle, od svibnja 1848. ideja razrješenja hrvatsko-mađarskih prijepora ratom počinje zauzimati sve više prostora u hrvatskom javnom diskursu. S njezinom pojavom započinje i ratna promidžba, kojoj je cilj bio pridobiti hrvatsku javnost za pokretanje rata protiv Mađara. Svoje glavno uporište ratna je promidžba tada imala u snazi graničara, tj. u vojsci koja se skupljala u Vojnoj krajini, a koja je već tada ratovala na talijanskom bojištu. Od važnijih elemenata promidžbe u toj predratnoj fazi korištene su teme legalnosti i neizbježnosti. Njima se rat opravdavao prije svega borbom za slobodu, što je bilo izjednačeno sa shvaćanjem da se to čini u ime pravde, a to joj za posljedicu trebalo imati sigurnu pobjedu hrvatske vojske protiv Mađara. Ove teme sve su više dolazile do izražaja kako je odluka o pokretanju rata bila izvjesnija, a kada je ona donesena, u ratnu su promidžbu uneseni novi elementi poput prikazivanja banske vojske u punoj snazi, izvršnoj opremljenosti i naravno na visokom stupnju motiviranosti. S druge strane, slika mađarske vojske bila je potpuno suprotna.³³

Kao što je već spomenuto, nakon što je rat pokrenut, ban Jelačić, vrhovni zapovjednik hrvatske vojske, kojoj su se nakon prelaska Drave pridružile i carske postrojbe u Ugarskoj, izdao je više proglašavanja u kojima je naglašeno da se rat ne vodi protiv čitavog mađarskog naroda, nego samo protiv one stranke, koja je svojim postupcima nastojala razbiti Monarhiju, oskvrnuti kraljevu čast i djelovati u duhu protivnom suvremenim društvenim kretanjima.³⁴ Slično se moglo čitati i u hrvatskom tisku. Hrvatska vojska tako je prikazivana i kao spasiteljica mađarskoga naroda, koji će osloboditi od tiranije te jedne stranke koja radi na štetu samih Mađara.³⁵ Svrha ovakvog obraćanja mađarskom narodu bila je ta da se pokuša utjecati na njegove stavove prema banu, koji je prikazan kao zaštitnik Monarhije i vladara, ali također i na ponašanje Mađara prema vojsci koja je dolazila u njihovu zemlju. Dakle, kako bi ih se motiviralo na predaju i pristajanje uz carsku vojsku, koja je dolazila pod vodstvom bana Jelačića, a kojoj je cilj bio što prije i što lakše doprijeti do Budima i Pešte i po mogućnosti bez previše borbe poraziti “tu jednu stranku”, tj. mađarske liberale, koji su tamo imali sjedište svoje vlade. Ratna promidžba od tada je počela djelovati u svom punom zamahu. U početku su Hrvati podržavali rat vjerujući da će njime osigurati cjelovitost Monarhije, neovisnost Hrvatske od mađarske vlade, poraz mađarske dominacije nad nemađarskim narodima u Ugarskoj, odnosno slo-

³² Mijatović, *Hrvatsko-mađarski rat g. 1848./1849.*, u *Hrvatska 1848. i 1849.*, str. 138. Većinu Jelačićeve vojske kako je i sam napisao u pismu bratu Đuri od 10. rujna 1848. činile su neregularne čete i čete raznih poziva i dobrovoljaca. Isti, *Ban Jelačić*, str. 61. Usp. i Perkovac, *Iz Bojnog odsjeka*, str. 219, 230. Vidi i Hermann, *Nedoumice oko Pákozda*, str. 154; Isti, *Bilanca hrvatsko-ugarskih vojnih sukoba 1848.-1849. godine*, u: *Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara*, str. 375; Markus, *Hrvatski politički pokret*, str. 185.

³³ Kolak, *O Mađarima*, str. 83-85; Šokčević, *Hrvati u očima Mađara*, str. 119-121.

³⁴ *Ndhs*, br. 99, 12. 9. 1848.; *AZ*, br. 103, 12. 9. 1848.; Mijatović, *Ban Jelačić*, str. 59-61; Kolak, *O Mađarima*, str. 85-86.

³⁵ Usp. npr. *AZ*, “Die Würfel sind gefallen!”, br. 102, 9. 9. 1848., str. 463; Švoger, *Zagrebačko liberalno novinstvo*, str. 325.

vodu, jednakost i bratimstvo svih naroda u Monarhiji, a u Ugarskoj napose, a ratni pohod na Mađare tumačili su kao obrambeni.³⁶ Izvješća s ratišta još su ih više u to uvjeravala. Pisalo se o hrabrosti ne samo graničara, nego i seljaka koji su bili spremni žrtvovati svoje blago kako bi pomogli Jelačićevoj vojsci, o dobronamjernosti hrvatske vojske, i spasonosnoj ulozi koju ona ima za sve narode u Ugarskoj, njezinoj opremljenosti, brojnosti i izvrsnoj vojnoj spremi i dr.³⁷ S druge strane, mađarska vojska negativno je karakterizirana. Tako se u hrvatskim novinama moglo čitati kako su tek strogim zakonima Mađari uspjeli skupiti jedva 200 000 vojnika, zatim o bijegu mađarskih vojnika pred Jelačićevom vojskom, odnosno o kukavičluku, katkad su se mogle pročitati i vijesti o prelasku mađarskih vojnika na Jelačićevu stranu, isticani su zločini koje je mađarska vojska činila,³⁸ a također su iznošeni i sumnjivi podaci o broju poginulih i ranjenih mađarskih vojnika. Sumnjivi zbog toga što je broj mađarskih poginulih i ranjenih vojnika uvijek bio višestruko veći od broja poginulih vojnika Jelačićeve i carske vojske, a isto je bilo i s otetom ratnom opremom.³⁹ Mađarske političke namjere također su proglašavane nepravednima, pa je to i njihov rat protiv Jelačićeve vojske činilo nepravednim, odnosno osuđenim na propast.⁴⁰ Svrha ove ratne promidžbe bila je s jedne strane osigurati podršku hrvatske javnosti, i moralnu i materijalnu, za nastavak rata protiv Mađara, a s druge ohrabriti vlastitu vojsku u njezinu djelovanju.⁴¹ Kako su hrvatske novine također čitane i u inozemstvu, zasigurno se takvim pisanjem pokušalo utjecati i na europsku javnosti, koja nije podržavala hrvatsku politiku, a pogotovo ne odluku da Hrvati krenu u rat protiv Mađara, jer je Mađare smatrala istinskim borbama za slobodu.⁴² Zbog toga je Jelačićeva vojska u tisku uglavnom prikazivana u najboljem svjetlu, kao dobro i dragovoljno

³⁶ N dhs, B. Šulek, "Naš rat i naša zadaća II.", br. 101, 16. 9. 1848., str. 405; AZ, "Kriegsschauplatz", br. 104, 14. 9. 1848., str. 472; SJ, "U Zagrebu 11. rujna", br. 17, 13. 9. 1848., str. 65; Kolak, *O Madarima*, str. 86; Markus, *Hrvatski politički pokret*, str. 185-190; Šokčević, *Hrvati u očima Mađara*, str. 121-122.

³⁷ N dhs, "Iz Varaždina 11. rujna", br. 99, 12. 9. 1848., str. 400; Paja, "U Kiš-Komárom glavnom taboru", br. 103, 21. 9. 1848., str. 414; "Věsti iz ratišta", br. 105, 26. 9. 1848., str. 421; AZ, "Die Würfel sind gefallen", br. 102, 9. 9. 1848., str. 463; "Kriegsschauplatz", br. 103, 12. 9. 1848., str. 468; "Kroatien und Slavonien", str. 469.

³⁸ N dhs, "Iz Varaždina 11. rujna", br. 99, 12. 9. 1848., str. 399; Šulek, "Naš rat i naša zadaća", br. 100, 14. 9. 1848., str. 402; "Glavni stan Hodošan 14. rujna", br. 101, 16. 9. 1848., str. 405; "Ugarska", br. 101, 16. 9. 1848., str. 407; Paja, "U Kiš-Komárom glavnom taboru", br. 103., 21. 9. 1848., str. 414; "Iz Koprivnice 27. rujna. (...) Kanižanci su veliki junaci – kad je naša vojska u Kanižu bila marširala, sve se je sakrilo dok su god i jednoga krajišnika vidili. – Pa eto su repinu aziatsku odmah opet podigli – tek što su naši prošli", br. 107, 30. 9. 1848., str. 429; "Věsti iz ratišta (...) Vojnički vodje ponajviše neće ni da vojšte na Hervate, a narod nepokazuje ni malo sympathie Kossuthovoj stranki, koja i u Pešti svaki čas bolje spada", br. 108, 3. 10. 1848., str. 433, br. 132, 28. 11. 1848., str. 530; SJ, "U Lendavi 12. rujna", br. 19, 17. 9. 1848., str. 75; Švoger, *Zagrebačko liberalno novinstvo*, str. 325-326; Ista, Slika Mađara u hrvatskom liberalnom tisku, str. 87; Kolak, *O Madarima*, str. 87-88.

³⁹ Vidi npr. "Věsti iz ratišta", N dhs, br. 112, 12. 10. 1848., str. 449, br. 1, 2. 1. 1849., str. 1; SJ, "Viesti sa bojišta", br. 1, 2. 1. 1849., str. 2; Kolak, *O Madarima*, str. 83-84, 86.

⁴⁰ AZ, "Ein Wort des Friedens an die Magyaren", br. 110, 28. 9. 1848., str. 495; SJ, "Razmišljanja vèrhu rata našega s Madjarom od Ljudevita Vukotinovića", br. 29, 11. 10. 1848., str. 114.

⁴¹ Kolak, *O Madarima*, str. 86-88.

⁴² Markus, *Hrvatski politički pokret*, str. 92; Kolak, *O Madarima*, str. 66-73.

organizirana i sposobna, kao ona koja neprijatelju ulijeva strah u kosti i pred kojom Mađari bježe navrat-nanos, i koju stanovništvo u Ugarskoj dočekuje kao spasitelja.⁴³

Jelačićeva vojska prilično je dobro napredovala na bojnopolju tijekom čitavog mjeseca rujna.⁴⁴ No, 29. rujna 1848. između mjesta Velence i Pákozda došlo je do bitke između hrvatske i mađarske vojske, čiji je ishod bio neodlučan. I na jednoj i na drugoj strani takav je ishod tumačen kao pobjeda, što je također preneseno i u tisku. Hrvatske novine izvijestile su o teškom porazu mađarske vojske kod mjesta Velence, ali i o tome kako se u mađarskim novinama o tom sukobu piše kao o velikoj pobjedi Mađara. Zaključak izvještaja bio je da se pisanju mađarskih novina ne treba čuditi, jer se sve njihovo djelovanje ionako temelji na laži.⁴⁵ Hrvatska vojska kod Pákozda je zaista zaustavljena, i Jelačić je tada odustao od svog plana prodora prema Budimpešti i njezina osvajanja. No, taj neuspjeh nije za Jelačića bio neka velika taktička katastrofa, niti za Mađare velika pobjeda.⁴⁶ Ipak, takav rasplet bitke bio je idealan za vođenje promidžbenog rata kroz tisak, što su obje strane uspješno iskoristile nadajući se da će tako svojoj javnosti i svojoj vojsci dati dobar argument za nastavak ratovanja.⁴⁷ Kako je bitka kod Pákozda za Mađare imala puno veće značenje nego za Hrvate, jer je njome zaustavljeno Jelačićevo napredovanje prema Budimpešti, što je u tom trenutku Mađarima i bio glavni cilj, u mađarskoj historiografiji ovaj događaj prihvaćen je kao značajna prekretnica.⁴⁸

Tijekom listopada i studenog nastavljeni su sukobi hrvatske i mađarske vojske, a u tisku su redovito objavljivane vijesti s bojišta. Veliki podstrek za daljnju podršku hrvatske javnosti ratovanju dao je sam vladar, kada je 3. listopada 1848. imenovao bana Jelačića guvernerom i vrhovnim zapovjednikom sve carske kraljevske vojske u Ugarskoj. To imenovanje prikazano je kao znak kraljevskog povjerenja u hrvatski narod, a s druge strane legitimiralo je banovo djelovanje u Ugarskoj.⁴⁹ Ipak, predaja hrvatske vojske pod zapovjedništvo generala Rotha na samom početku mjeseca listopada kod mjesta Ozore nije se mogla prešutjeti i itekako je zabrinula hrvatsku javnost. Poseban problem predstavljalo je to što je među graničarima, koji su se vratili

⁴³ "(...) a Hèrvati bez svake sile, bez svakog zakona postavili su za tinji čas od svoja 2-3 miliona ljudi, 100 000 momakah pod oružje; jer ljudi, koji su do sada mirno plugom plužili, hvataju za oružje na gromki glas Jelačića bana – pušku na pleća, kruha u torbu, pa ajde k Dravi!", N dhs, "Naš rat i naša zadaća", br. 100, 14. 9. 1848., str. 402; "Glavni stan Hodošan 14. rujna", br. 101, 16. 9. 1848., str. 405; "Iz Legrada 14. rujna", br. 102, 19. 9. 1848., str. 409; "Věsti s ratišta", br. 109, 6. 10. 1848., str. 436; SJ, "U Zagrebu 19. rujna", br. 21, 22. 9. 1848., str. 81.

⁴⁴ Usp. Mijatović, *Ban Jelačić*, str. 63.

⁴⁵ N dhs, "Iz Zagreba 21. listop.", br. 116, 21. 10. 1848., str. 465; AZ, "Kriegsschauplatz. (Kroatisch-slavonischer.)", br. 116, 12. 10. 1848., str. 523; SJ, "Iz glavnog stana u Starih hradih", br. 30, 13. 10. 1848., str. 118; Kolak, *O Mađarima*, str. 86-87.

⁴⁶ Hermann, *Nedoumice oko Pákozda*, str. 159-160.

⁴⁷ Usp. Šokčević, *Hrvati u očima Mađara*, str. 130-132.

⁴⁸ Josip Neustädter, *Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od 1848. godine*, Zagreb 1998., sv. 2, str. 90-94; Šokčević, *Slika Mađara u Hrvata*, str. 327-328; Hermann, *Nedoumice oko Pákozda*, str. 159-162; Mijatović, *Hrvatsko-mađarski rat*, str. 140; Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 257.

⁴⁹ N dhs, br. 110, 7. 10. 1848., "Věsti iz ratišta", br. 128, 18. 11. 1848., str. 514.

kući, zavladao mađarski duh i jer su donijeli mnoštvo mađarskih promidžbenih letaka. Banski namjesnik Mirko Lentulay, kako bi spriječio destruktivni učinak neprijateljske ratne promidžbe, predložio je da se te graničare čim prije pošalje na talijansko bojište, kako u domovini ne bi stvarali probleme, odnosno kako bi na taj način najlakše eliminirali i onemogućili širenje neprijateljske promidžbe.⁵⁰ U novinama je ovaj poraz predstavljen kao krivnja, tj. izdajstvo glavnog zapovjednika vojske Rotha i njegovih časnika. No, čini se kako je i to bio dio promidžbenog djelovanja. Naime, na predaju Rothove vojske najviše je utjecalo to što je vojska bila gladna, slabo opremljena, vrlo loše obučena te je ostala bez kontakta s Jelačićevom vojskom s kojom se trebala spojiti u Ugarskoj. No, u trenutku kada je vijest bila objavljena, čini se, kako je jednostavnije bilo krivnju prebaciti na pojedince, nego dovesti u sumnju snagu, spremnost i sposobnost hrvatske vojske. Procjene su vjerojatno bile kako bi se na taj način naštetilo moralu vojske, ali bi vjerojatno i podrška javnosti bila dovedena u pitanje. Ono što je zanimljivije jest da se ta predaja hrvatske vojske i kasnije spominjala kao nesretan događaj i upozorenje, a čini se kako je i javnost tražila objašnjenje zašto se ona uopće dogodila. Uz to, oni vojnici koji su nakon predaje pušteni kućama bili su izloženi kritici i nepovjerenju pa su pojedinci imali potrebu nakon određenog vremena anonimno progovoriti o tom događaju kroz novine. Tako su neki od njih objavili svoja anonimna svjedočanstva o tome što se dogodilo, ali iz njihovih se iskaza također nije moglo razaznati krivca takvom razvoju događaja.⁵¹ Zanimljivo je također i to da, s obzirom na to da se spomenuta predaja nije mogla prešutjeti, uredništva novina takvu informaciju objavljuju s objašnjenjem kako je njihovo izvještavanje objektivno i istinito pa tako neće lagati o porazima vlastite vojske kao što to inače čine Mađari. Jasno je kako su taj negativni kontekst nastojali okrenuti u svoju korist i zadobiti povjerenje čitatelja, što je bilo važno za daljnje promidžbeno djelovanje.⁵²

Hrvatska vojska početkom listopada pohitala je u pomoć Beču, gdje je 6. listopada 1848. ponovno izbila revolucija. Ban Jelačić i njegova vojska uspješno su sudjelovali u sukobima u okolici Beča, a 30. listopada kod Schwechata je porazila mađarsku vojsku, koja je dolazila u pomoć bečkim revolucionarima. U tisku nije stavljen pretjeran naglasak na ovu pobjedu nad Mađarima, jer je važniji naglasak bio na pobjedi nad revolucijom općenito, koju su osigurale i hrvatske čete pod Jelačićem. Ipak kasnije se, u reminiscencijama na događaje 1848., bitka s Mađarima kod Schwechata

⁵⁰ Markus, *Korespondencija bana Jelačića i Banskog vijeća 1848.-1850.*, Zagreb 1998., br. 32, str. 79, br. 33, str. 80, br. 37, str. 83, br. 44, str. 88; Hermann, *Nedoumice oko Pákozda*, str. 160; Knezović – Milković, *Psihološke operacije*, str. 390.

⁵¹ N dhs, "Od Save", br. 23. 12. 1848., str. 575; AZ, "Aus der slavonsischen Militärgrezne", br. 5, 11. 1. 1849., str. 19.

⁵² N dhs, br. 114, 17. 10. 1848., str. 457, br. 116, 21. 10. 1848., str. 466, br. 143, 23. 12. 1848., str. 575; SJ, "Iz Zagreba 19. t. m.", br. 33, 20. 10. 1848., str. 129, "Iz Nove Gradiške 18. listop.", br. 34, 22. 10. 1848., str. 135; "Iz Slavonije. Posljedice izdajstva kod Ozore", br. 38, 1. 11. 1848., str. 151. Usp. Šokčević, *Hrvati u očima Madara*, str. 165-169. Nakon sloma mađarske revolucije jedna je komisija provela istragu protiv generala Rotha i Filipovića vezanu uz navedeni slučaj i utvrdila je kako oni ne snose nikakvu krivnju za njega. Neustädter, *Ban Jelačić*, str. 65.

spominjala kao važna pobjeda.⁵³ Iako je jači dio hrvatske vojske otišao početkom listopada prema Beču, dio vojske ostao je na ratištu duž rijeka Mure i Drave, gdje su se i nadalje odvijali sukobi s Mađarima. Jedna od informacija koja se pojavila u novinama, koja je možda i bila istinita, ali svakako joj je glavna namjera bila stvoriti tek toliku paniku među stanovništvom da ono bude spremno u svakom trenutku borit se protiv Mađara, jest ta da se Mađari spremaju provaliti u Hrvatsku i Slavoniju, jer ondje nema vojske.⁵⁴ Vijesti o borbama redovito su prenošene, ali hrvatsku javnost najviše je uzburkala ponuda mađarskog generala Percela da sklopi primirje. U ime hrvatskoga bana grof Nugent, hrvatski general, odbio je ponudu, a hrvatska javnost ga je u tome podržala smatrajući taj zahtjev prijevaram kojom Mađari žele dobiti na vremenu.⁵⁵ Čini se da je razina nepovjerenja između Hrvata i Mađara tada dosegla svoju najvišu točku, jer je primirje dio ustaljene ratne prakse, na koju su se i Hrvati i Mađari u ovom sukobu do tada već redovito pozivali.

Već krajem rujna, a posebice tijekom listopada, pojavljuju se i prvi problemi unutar hrvatskih vojnih postrojbi. Poseban problem predstavljala je mađarska promidžba, koja se širila među hrvatskom vojskom različitim kanalima. Zato su vojnici, koji su se vraćali s bojišta na privremeni odmor, a posebno oni koji su bili zarobljeni pa oslobođeni, bili pod posebnim povećalom. Da bi se spriječilo širenje mađarske promidžbe, pogotovo među krajišnicima, 24. listopada 1848. proglašen je prijeki sud u Granici: "(...) za sve, koji bi se usudili u granici rečju, pismom, ili činom narod buniti."⁵⁶ No, nije to bio jedini problem. Zapravo, postojao je čitav niz problema s kojima se banska vojska morala suočavati kako bi uspješno djelovala na bojištu. O nekima od tih problema izvještavalo se i u novinama, ali zbog veće važnosti vojnih operacija koje su bile u tijeku, oni su pali u drugi plan. Jedan od najvećih problema bio je defetizam i dezertiranje, uz to ustrojstvo i neprofesionalizam vojske, ali i opremljenost, a pogotovo njezina opskrbljenost živežnim namirnicama.⁵⁷ O drugim, pak, problemima poput npr. nasilnog i okrutnog postupanja hrvatske vojske prema civilnom stanovništvu na osvojenom području također se moglo naći zapisa u novinama. No, oni su uglavnom bili dio nekog članka, nisu posebno isticani, a uz njih je, uz to, uglavnom stajalo i opravdanje takvog postupanja npr. iz osvete jer su stanovnici određenog mjesta sudjelovali u napadu na hrvatske vojnike, pa ih je zato i zadesila strašna osveta.⁵⁸ Detaljnije o nečasnom postupanju hrvatske vojske prema

⁵³ Mijatović, *Ban Jelačić*, str. 73-83; Hermann, *Bilanca hrvatsko-ugarskih vojnih sukoba*, str. 378.

⁵⁴ N dhs, "Trojedna kraljevina i vojvodina sèrbska", br. 111, 10. 10. 1848., str. 445; Hermann, *Bilanca hrvatsko-ugarskih vojnih sukoba*, str. 378.

⁵⁵ N dhs, br. 121, 2. 11. 1848., str. 485; Markus, *Korespondencija*, br. 40, str. 85; br. 45, str. 89; Kolak, *O Mađarima*, str. 89.

⁵⁶ N dhs, br. 121, 2. 11. 1848., str. 485.

⁵⁷ N dhs, "Věsti iz ratišta", br. 128, 18. 11. 1848., str. 514; "Trojedna kraljevina i vojvodina sèrbska", br. 129, 21. 11. 1848., str. 519; Iskra Iveljić, *Pokušaji stvaranja hrvatske vojske 1848/49.*, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 2, Zagreb 1992, str. 47-58; Ista, *Pokušaji modernizacije u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji od 1848. do 1850. godine*, neobjavljeni magistarski rad, Zagreb 1992., str. 121-133.

⁵⁸ N dhs, "Věsti iz ratišta", br. 109, 6. 10. 1848., str. 437-438.

civilnom stanovništvu na osvojenom području možemo saznati iz dopisa županijama, Banskome vijeću ili samom banu. Tako je npr. liječnik u križevačkoj županiji, Bogdan Kuretić, upozorio na ponašanje hrvatskih vojnika prilikom prvog ulaska u Međimurje: "No kad su ti vojnici štetu počeli činiti (...) u tom poslu jedni druge zamjenjivali, molio sam te molio da nečine štetu, ali sve uzalud. Oni su rušili ognjišta, zide, konje gonili u bašću, sve pogazili, cijepe sjekli, trse čupali, vrata trgali i plot, pa žgali (...), jednom riječju počinili su takav vandalizam da bi se jedva s Magjarima usporediti mogli."⁵⁹ Naravno da takve vijesti nisu imale značajnije mjesto u hrvatskom tisku. Njihovo objavljivanje i isticanje moglo je imati negativne posljedice prije svega na davanje podrške javnosti nastavku rata, na negativnu percepciju opravdanja i ciljeva ratnog pohoda i u konačnici, vjerojatno, na pad morala samih vojnika.⁶⁰

Nova ofenziva na mađarskom bojištu pokrenuta je u prosincu 1848. godine. Pod vodstvom generala Windischgrätza djelovale su i hrvatske postrojbe. Novine su naravno detaljno izvještavale o događajima na bojištu. Prosinačka akcija trebala je biti konačan obračun s mađarskom revolucijom, pa su u tom kontekstu stizala izvješća s ratišta i u tom su kontekstu pisale i hrvatske novine: "Täglich erwarten wir den Befehl zum Angriff der Magyaren (...) den Übermuth und den Staatsverrath (...) zu bestrafen. (...) Unbeschreiblich ist die Begierde der Armee, die Magyaren für ihren Verrath zu bestrafen (...)." ⁶¹ Vijesti koje su stizale s bojišta bile su pozitivne ne samo u kontekstu vojnog djelovanja, nego i reakcije stanovništva na dolazak carske vojske. Tako su objavljivane vijesti o tome kako je stanovništvo pojedinih mađarskih županija govorilo: "... s prokletinjom o mađarskoj vojsci, koja je prije ovdje bila i svagdje samo pljenila i robila."⁶² Na taj se način ponovno želio opravdati pokrenuti ratni pohod s glavnom idejom da se i same Mađare želi osloboditi od tiranije mađarskih vojnih i političkih vođa. Ovakve vijesti hrvatskoj su javnosti upućivane s ciljem da je se i nadalje pridobije za podršku. Naime, stanovništvo Hrvatske i Slavonije smatralo je, prema onome kako im je bila prezentirana i snaga Jelačićeve vojske i cilj zbog kojeg ona kreće u rat, da će rat biti gotov za dva mjeseca.⁶³ No, u prosincu je ponovno pokrenuta ofenziva, koja je, istina, rat trebala konačno privesti kraju, ali od očekivana dva mjeseca rat se već produžio za dvostruko duže i bilo je potrebno javnosti ponovno podastrijeti dokaze opravdanosti rata.

Važan vojni uspjeh carska vojska postigla je na samom početku 1849. godine. Naime, 5. siječnja 1849. osvojila je Budim i Peštu, a ban Jelačić sa svojom je vojskom prvi dopro do tih gradova. U hrvatskom tisku donošena su izvješća o tome kako je

⁵⁹ Hrvatski državni arhiv, Križevačka županija, f. 28, a.c., 28/433-797; Markus, *Korespondencija*, br. 48, 5. 11. 1848., str. 92. Usp. i Südslawische Zeitung (dalje: SZ), "Oestreichische Staaten", br. 5, 12. 1. 1849., str. 18.

⁶⁰ Šokčević, *Hrvati u očima Mađara*, str. 160-162; Kolak, *O Mađarima*, str. 90.

⁶¹ AZ, "Oesterreich", br. 139, 5. 12. 1848., str. 617.

⁶² N dhs, "Ugarska", br. 141, 19. 12. 1848., str. 567. Usp. SJ, "Viesti sa bojišta", br. 6, 13. 1. 1849., str. 22; Kolak, *O Mađarima*, str. 89-90.

⁶³ SZ, "Oestreichische Staaten", br. 25, 28. 2. 1849., str. 98.

“naša” vojska dočekana s velikim entuzijazmom, kao oslobodilačka vojska, a ban Jelačić kao junak kojeg stanovnici slave i kojem su čak stanovnici Pešte htjeli prirediti bakljadu, ali se on na tome zahvalio.⁶⁴ Hrvatska službena politika, ali i šira javnost ponadala se kako uspjesi carske vojske tijekom siječnja i veljače 1849. znače i kraj rata, pogotovo zato što su stizali i izvještaji o defetizmu ne samo mađarske vojske nego i stanovništva općenito, pa su donošene i neke političke odluke kao posljedice takvog razmišljanja. Tako ban sve češće, upravo zato što se činilo da se rat bliži svom kraju, dopušta tzv. mađaronima povratak u domovinu, koji im je bio zabranjen jer su smatrani ne samo mađarskim privrženicima, nego i propagandistima i špijunima.⁶⁵

Prva faza ratovanja uspješno je završena osvajanjem Budimpešte početkom 1849. godine, a nju je pratila isto tako vrlo uspješna ratna promidžba. U toj fazi gotovo sve hrvatske novine svojim su pisanjem podržavale rat, djelovanje banske, tj. carske vojske u Ugarskoj te ulogu bana Jelačića u njemu. *Narodne novine* prednjačile su u fraziranju ratnih vijesti, *Slavenski Jug* pokušavao je nešto realnije, a *Agramer Zeitung* umjerenije, izvještavati o događajima i stanju na bojištu.⁶⁶ Ipak, elementi ratne promidžbe poput borbe za slobodu, jednakost i bratimstvo, koja je i u ovoj fazi nosila obilježja pravedne borbe, čiji je jedini ishod kao takve mogla biti pobjeda, bili su zajednički svim hrvatskim novinama. Oni su pojačani idejom kako se radi o obrambenom ratu, čak i uvjeravanjem i hrvatske i mađarske javnosti da se rat pokreće kako bi se oslobodili i sami Mađari te također još negativnijom slikom protivničke vojske. Kako je to bilo razdoblje i konkretnih ratnih sukoba, svaki uspjeh sam je po sebi bio pozitivna promidžba, dok su neuspjesi imali svoje konkretne krivce, što je u ratnoj promidžbi banskoj, odnosno carskoj vojsci i dalje davalo prednost na bojnopolju. Sve to zajedno osiguravalo je materijalnu i moralnu podršku hrvatske javnosti ratnim djelovanjima u Ugarskoj.

No, u proljeće 1849. situacija na bojištu stubokom se promijenila. Velike zasluge za takav razvoj događaja idu mađarskom generalu Arthuru Görgeyu. Pod njegovim zapovjedništvom mađarska vojska od travnja 1849. nanizala je uspjehe pobijedivši u nizu bitaka, koje su se odvijale na području između Dunava i Tise, a u svibnju je ponovno osvojila Budimpeštu.⁶⁷ To je hrvatsku javnost poprilično uzburnilo. U novinama su se mogli čitati napisi da naša vojska ne stoji dobro i da Mađari ponovno osvajaju pojedina područja, a često se nije niti znalo kakvo je stanje na ratištu s obzirom na to da je, čini se, carski ratni stožer zbog negativnog razvoja događaja na ratištu, odugovlačio s objavljivanjem službenih izvješća, a to je u javnosti dodatno

⁶⁴ N dhs, “Trojedna kraljevina i vojvodina sèrbska”, br. 3, 1. 1. 1849., str. 18; “Ugarska”, br. 7, 16. 1. 1849., str. 27.

⁶⁵ Usp. SZ, “Oestreichische Staaten”, br. 25, 28. 2. 1849., str. 98; AZ, “Kriegsschauplatz”, br. 8, 18. 1. 1849., str. 29, br. 10, 23. 1. 1849., str. 38; Arijana Kolak Bošnjak, *Horvatsko-vugerska stranka 1841.-1848.*, neobjavljeni doktorski rad, Zagreb 2012., str. 215-216.

⁶⁶ *Südslawische Zeitung* počinju izlaziti početkom siječnja 1849. godine.

⁶⁷ Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 260-261.

budilo sumnju, pogotovo zato što su ona u razdoblju kada je carska vojska pobjeđivala javnosti redovito podastirana.⁶⁸ Glavnog krivca za takav razvoj događaja na bojištu pronašlo se u vrhovnom zapovjedniku austrijske vojske generalu Windischgrätzu i austrijskom vojnom zapovjedništvu, a ne toliko u sposobnosti mađarske vojske, iako joj se nacionalni entuzijazam nije mogao zanijekati. Carskom vojnom zapovjedništvu prigovaralo se zbog nemara, ali i zbog vođenja nepravedne politike prema Slavenima, koja je također rezultirala time da je vojska demoralizirana. Nasuprot navedenome isticala se sposobnost bana Jelačića: "(...) naš je ban za mjesec danah više učinio u Ugarskoj nego li se je za pol godine učinilo, od kako su vrhovno zapovjedništvo drugim predali, koji hoće da pokažu, da bojage znadu i bez bana vojevati; a što je devet putah gore, jest to, da se je u Budimu sklopilo nekakvo jato onih starih pticah i to (...) pod zaštitom kneza Windischgrätza, da sačuva svoj stari magyar-orszá g i da tako stari okoreli konservativci zbilja i nadalje nad Slavenima u Ugarskoj gospoduju."⁶⁹ Kako su se neuspjesi na ratnom planu nastavili Windischgrätz je i dalje kritiziran: "Něki dan smo razmotrili stanje stvarih na ratištu (...). Stvari su se okrenule (...) na gore. Sav Erdelj, velik dio Slovačke i još veći vojvodine stenje opet pod jarmom magjarskim (...). To je rezultat ratovanja za 4 mjeseca. Vidi se, da Windischgrätz ni u samom ratu neće da ide naprěd već samo natražke, kano i u politici. On je time eclatantno pokazao svoju nesposobnost za izvedenje onolike zadace, koja mu je napertjena (...)." ⁷⁰ I kada se javljalo o neuspjehu s pojedinih bojišta, također su krivcima uglavnom imenovani glavni vojni zapovjednici, koji su gubili povjerenje svojih vojnika.⁷¹ Ovakva reakcija bila je znak nezadovoljstva prije svega starim sustavom, kojeg je Windischgrätz predstavljao, a koji se, činilo se, vraćao u život. Dakle, ne samo ratne, nego i političke okolnosti utjecale su na raspoloženje hrvatske javnosti prema djelovanju carske vojske. Jelačić kao vojnik i dalje je ostao simbol borca za slobodu i jednakost, pa se iz tog konteksta može promatrati odnos javnosti prema njemu.

Kao što je spomenuto, u pojedinim člancima priznavao se Mađarima nacionalni entuzijazam, ali i određene vojne sposobnosti njezinih zapovjednika, kao i čitave

⁶⁸ "Radikalci vele, da je naša vojska poražena – a mi jadnici nemožemo im protusloviti, jer Windischgrätz – šuti", N dhs, "Ugarska", br. 45, 14. 4. 1849., str. 179; "Trojedna kraljevina i vojvodina sèrbska", br. 61, 22. 5. 1849., str. 241; SJ, "Slavenski sviet. Savezna derž. Austrijska", br. 3, 6. 1. 1849., str. 10.

⁶⁹ N dhs, "Trojedna kraljevina i vojvodina sèrbska", br. 42, 7. 4. 1849., str. 165. Usp. SJ, "Iz Sriema dne 29. ožujka", br. 41, 5. 4. 1849., str. 163; "Beč, 17. travnja", br. 47, 21. 4. 1849., str. 189; "Iz Slavonske krajine 19. travnja", br. 49, 26. 4. 1849., str. 197; "U Zagrebu 30. travnja", br. 51, 1. 5. 1849., str. 203; "Memorandum Jelačića bana, dani caru Francu Josipu", br. 52, 2. 5. 1849., str. 207; AZ, "Pest 16. April", br. 48, 21. 4. 1849., str. 204.

⁷⁰ N dhs, "Trojedna kraljevina i vojvodina sèrbska", br. 44, 12. 4. 1849., str. 174; "Ugarska", br. 45, 14. 4. 1849., str. 179. Vidi i: SZ, br. 49, 25. 4. 1849., str. 193, br. 51, 28. 4. 1849., str. 201; AZ, "Die Alt-Conservativen des magyarischen Volksstammes", br. 45, 14. 4. 1849., str. 187. Usp. Slavko Pavičić, *Hrvatska ratna i vojna poviest i Prvi svjetski rat*, Zagreb 1943., str. 220.

⁷¹ N dhs, "Trojedna kraljevina i vojvodina sèrbska", br. 41, 5. 4. 1849., str. 162, br. 44, 12. 4. 1849., str. 175, br. 45, 14. 4. 1849., str. 178; Kolak, *O Mađarima*, str. 91; Švoger, *Zagrebačko liberalnoo novinstvo*, str. 326.

vojske.⁷² Među mađarskim generalima posebno je hrvatska javnost cijenila generala Arthura Görgeya zbog njegovih izvrsnih strateških sposobnosti i briljantno izvedenih akcija, koje su Mađarima dale priliku da se od travnja do kolovoza 1849. pokušaju izboriti za neovisnost, ali i zbog ponašanja prema ratnim zarobljenicima.⁷³ Görgeyevi uspjesi na ratnom polju bili su i povod da se austrijski carski dvor dogovori s ruskim oko pomoći u svladavanju mađarske revolucije. Već u mjesecu travnju stigle su prve vijesti kako će ruska vojska doći u pomoć austrijskoj. Hrvatska javnost kritizirala je vladu što se dovela do toga da mora tražiti pomoć od Rusije, ali je ipak očekivala da će ona ubrzati završetak rata za kojeg, čini se, više nije bilo volje.⁷⁴ Zato je Jelačić u svibnju 1849. izdao proglašavanje za svoje vojnike, a prije toga održao je i govor vojvođanskim Srbima, u kojima je ponovno nastojao pobuditi poprilično srušeni moral vojske. I jednima i drugima ponovno je naglasio kako se bore u ime pravedne i svete svrhe, za slobodu i sreću domovine, narodnosti i za kralja.⁷⁵ Tipičan je to bio poziv ratne promidžbe, kojim je nastojao motivirati već iscrpljenu vojsku. No, osim što je već postojao zamor od ratovanja, dodatnu teškoću motiviranju pogotovo hrvatske vojske predstavljala je i državna politika. Ona je svojim potezima djelovala u smjeru suprotnom od onoga za koji su hrvatske postrojbe krenule u rat i u smjeru suprotnom od onoga što ga je Jelačić istaknuo u svom netom spomenutom proglašenju. Još od studenog 1848. u hrvatskoj se javnosti pojavljuju sumnje u namjere austrijske vlade, a one su od siječnja 1849. sve jače izražene. Uzroke tome hrvatska javnost nalazila je u imenovanju mađarskih konzervativaca upraviteljima na oslobođenom prostoru Ugarske, koji su unatoč odanosti Habsburgovcima, kao i mađarski liberali podržavali premoć Mađara nad nemađarskim narodima u Ugarskoj, što se u hrvatskoj javnosti tumačilo kao podrška promađarskoj politici, ali i kao tendencija povratka starom sustavu. Razočaranost hrvatske javnosti javila se i zbog sve češćeg isticanja obnove jedinstvene Monarhije s tendencijama njezine centralizacije, kao i zbog ponovnog pozivanja bečke vlade na načelo monarhijskog suvereniteta, što je bilo u suprotnosti s parlamentarnim tekovinama revolucije i nacionalnim suverenitetom, odnosno zbog jačanja reakcije i konzervativnih snaga oko dvora i bečke vlade. I konačno, zbog oktroiranja ustava u ožujku 1849., kojim su političke tekovine revolucije dokinute, ali je zapriječeno i ostvarivanje temeljnih ciljeva hrvatske politike 1848. poput ujedinjenja hrvatskih zemalja i ostvarenje široke državne autonomije. Naime, prema oktroiranom ustavu sve povijesne zemlje proglašene su krunovina-

⁷² SZ, "Uebersicht der Kriegführung der magyarischen Insurgenten im vorigen und in diesem Jahre", (preuzeto iz *Deutsche Reform*), br. 44, 13. 4. 1849., str. 172; SJ, "Iz Pešte 14. ožuj.", br. 35, 22. 3. 1849., str. 138; Švoger, *Zagrebačko liberalno novinstvo*, str. 326.

⁷³ N dhs, "Ugarska", br. 67, 5. 6. 1849., str. 266; SJ, "U Zagrebu", br. 78, 2. 7. 1849., str. 2; "Iz Beča 17. sèrp.", br. 98, 25. 7. 1849., str. 82-83; SZ, br. 49, 25. 4. 1849., str. 193, br. 51, 28. 4. 1849., str. 201, br. 135, 1. 9. 1849., str. 425; Kolak, *O Mađarima*, str. 91-92.

⁷⁴ SJ, "Vojvodstvo", br. 56, 12. 5. 1849., str. 224; N dhs, "Trojedna kraljevina i vojvodina sèrbska", br. 48, 21. 4. 1849., str. 190; Markus, *Hrvatski politički pokret*, str. 279-280.

⁷⁵ N dhs, "Trojedna kraljevina i vojvodina sèrbska", br. 62, 24. 5. 1849., str. 243, br. 63, 26. 5. 1849., str. 249-250.

ma jedinstvenog austrijskog carstva pod nadležnošću bečke središnje vlade, a iako je mogućnost ujedinjenja Dalmacije i Banske Hrvatske u njemu predviđena, Vojna granica očuvana je kao posebna politička i vojna ustanova.⁷⁶

Nakon što se ruska vojska uključila u ratne sukobe u Ugarskoj, carska vojska ponovno je imala sve više uspjeha. Mađarska vojska poražena je konačno 13. kolovoza 1849., kada se vrhovni zapovjednik mađarske vojske s diktatorskim ovlastima, Görgey, predao postrojbama ruske carske vojske. U hrvatskoj javnosti ta je vijest primljena s oprezom. Najprije se čekala njezina službena potvrda, a zatim se iskazivala nada kako ona znači i konačan završetak rata.⁷⁷ Zanimljivo je primijetiti kako je s promjenom odnosa snaga na bojištu, tj. nakon što su Mađari ponovno počeli ostvarivati vojne uspjehe slika mađarske vojske u hrvatskim novinama postajala sve gora. Govorilo se o njezinom fanatizmu, a donošena su i različita svjedočanstva o zlodjelima mađarske vojske, posebice o njezinoj okrutnosti i krvoločnosti: "Bezdušno su Magjari s našima postupali, palili, harali, robili, ubijali i bezčastili na najgrozniji način." Spominje se kako su stanovnike pojedinih mjesta Mađari žive pekli, derali kožu s ljudi i ubijali na različite najkrvoločnije načine.⁷⁸ Nakon što su uz pomoć ruske carske vojske austrijske carske postrojbe ponovno počele dominirati na ratnom terenu, više nije bilo potrebe da se drugim sredstvima, poput prijetnji o iznimno zlom i okrutnom neprijatelju, potiče vojsku na daljnju borbu, jer su pobjede same po sebi bile dovoljne, pogotovo zato jer su značile skori kraj ratnih sukoba. Zato su uglavnom samo prenošena izvješća o razvoju situacije na ratištu.⁷⁹

U drugoj fazi rata, od ožujka do kolovoza 1849. godine, ratna promidžba bila je vrlo slaba. Tome su pridonosili različiti elementi, prije svega zamorenost ratom, ali i promjena političkih okolnosti, koje nisu išle na ruku idejama hrvatskog političkog pokreta. To je iskazano, kroz različite poteze bečke vlade, a ponajprije oktroiranjem ustava, što je u hrvatskoj javnosti izazvalo veliko nezadovoljstvo. Promidžbeni elementi poput borbe za slobodu, jednakost i bratstvo, koji su u promidžbenom izričaju jamčili sigurnu pobjedu, u ovoj fazi nisu korišteni, jer je austrijska politika sve više iskazivala tendenciju povratka starom sustavu, kojeg su kao nosioci označeni i carski generali, ali i zato što je bilo jasno kako neće biti ostvareni ni temeljni zahtjev hrvatskog političkog pokreta, tj. ujedinjenje hrvatskih zemalja, što je značilo da hrvatske političke ideje za koje se u rat i krenulo neće biti ostvarene. To su po-

⁷⁶ Usp. novinske tekstove u: Markus, *Zagrebački politički listovi*, str. 247-312; Isti, *Hrvatski politički pokret*, str. 245-292.

⁷⁷ Narodne novine, "Sa bojišta", br. 122, 24. 8. 1849., str. 438; SZ, br. 127, 23. 8. 1849., str. 407; SJ, "Dodatak k broju 187. 'Slavenskoga Juga'", br. 118, 18. 8. 1849., str. 165-166; "Ugarska", br. 119, 21. 8. 1849., str. 169.

⁷⁸ N dhs, "Trojedna kraljevina i vojvodina sèrbska", br. 41, 5. 4. 1849., str. 162, br. 44, 12. 4. 1849., str. 175. Usp. SJ, "S Batine dne 31. ožujka", br. 41, 5. 4. 1849., str. 163. Za razliku od citiranih novina SZ je u nekoliko članaka donio i izvješća o zlodjelima austrijske vojske i osudio ih. Švoger, *Südslawische Zeitung* o revolucionarnim zbivanjima 1848.-1849., str. 354.

⁷⁹ Kolak, *O Madarima*, str. 92.

sebno naglašavale liberalne novine *Slavenski Jug* i *Südslawische Zeitung*. Ipak, ratna promidžba provodila se s ciljem da se rat čim prije uspješno privede kraju, a u tom kontekstu ponajviše se koristio promidžbeni element negativnog prikazivanja protivnika, tj. mađarske vojske.

Ratna promidžba u hrvatskom tisku 1848. i 1849. bila je važna potpora najprije pokretanju rata, a zatim i vojnom djelovanju Jelačićevih snaga na terenu. Njezin glavni cilj bio je s jedne strane osigurati podršku domaće javnosti za rat, kako materijalnu tako i moralnu, te utjecati na moral i borbenu spremu same vojske. S druge strane, ona je pokušala djelovati i na neprijateljsku stranu s ciljem poticanja defetizma i demoralizacije u njezinim redovima. Zato su u njezinom diskursu korištene teme neizbježnosti i legalnosti, a pratila ih je pozitivna slika vlastite vojske i njezinog glavnog vojskovođe bana Jelačića, a s druge strane negativna slika neprijateljske mađarske vojske. Uspjeh promidžbe u početku je, barem u odnosu na domaću javnost i vojsku, bio ostvaren, ali kako je vrijeme sve više odmicalo i kako su se mijenjale političke okolnosti, slabio je i utjecaj promidžbe i sama promidžba.

Arijana Kolak Bošnjak

War Propaganda in Croatian Press of 1848/1849

Summary

War propaganda in 1848 and 1849 was first a strong support for starting of war and after that to military operations of Jelačić's forces in the field. It was most strongly disseminated through newspapers, which were at that time the most important public and social institution, influencing formation of public opinion on the one side and following it on the other. Therefore, this article analyses, within the context of the war propaganda, writings of *Narodne novine*, *Agramer Zeitung*, *Slavenski Jug* and *Südslavische Zeitung*, newspapers published at that time and influencing the area of the so-called Ban's Croatia. The main aim of war propaganda was first to insure moral and then also material support of domestic public for starting the war and then for its continuation and providing support for military operations, influence the fighting moral and fighting readiness of the army itself. On the other hand, the war propaganda also tried to influence the enemy side with the aim of inciting defeatism and demoralisation in its ranks, but also tried to persuade civil population of Hungary that the aim of the started war is its liberation from tyranny of one political party. Because of that, in its discourse were used topics of inevitability and legality, by which the war campaign was justified and legitimised both before domestic public and before the public of the adversary side, and they were followed by positive picture of its own army and its commander-in-chief Ban Jelačić on the one side and negative picture of adversarial Hungarian army. The propaganda was initially, at least in relation to domestic public and army, successful, but as the time passed by and political circumstances changed, both influence of the propaganda and the propaganda itself weakened.

Key words: revolution, Croato-Hungarian war of 1848-1849, war propaganda, Croatian press

